

КОРЕЛЯЦІЙНЕ АНАЛІЗУВАННЯ ОСОБЛИВОСТЕЙ ВЗАЄМИН ПЕРВІСТКА ІЗ ЧЛЕНАМИ НУКЛЕАРНОЇ СІМ'Ї

Метою нашого дослідження, яке триває з 2018 року і по теперішній час [2, с. 343], є теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження індивідуальних психологічних особливостей взаємовідносин між членами нуклеарної сім'ї. Нами опрацьовано 265 анкет респондентів, вік яких коливається у межах діапазону від 15 до 20 років, середній вік складає 16,82. Із них 23,4% осіб чоловічого роду, а 76,6% – жіночого. Дані авторського анкетування оброблені програмою IBM SPSS Statistics (версія 27.0): $\chi^2=1,374$; $p=0,05$; $df=2$; $\phi =0,072$; V Крамера = 0,072.

Використаний нами діагностичний інструментарій надає можливість дослідити міжособистісні стосунки братів та сестер, вивчити риси особистості осіб підлітково-юнацького віку, вплив батьків на позитивне чи негативне ставлення до сиблінга, ефективність взаємин і формування конструктивних чи деструктивних умов розвитку вищезазначених відносин.

Завдяки кореляційному аналізуванню ми можемо зробити певні висновки стосовно стосунків первістка із членами нуклеарної сім'ї відразу у двох підсистемах: батьківсько-дитячій та міжсиблінговій. Отже, запитання авторської анкети «Яку кількість дітей плануєте у власній родині» корелює з такими показниками, як «Співробітництво з матір'ю» ($r=0,261$; $p\leq 0,003$), «Автономність з боку батька» ($r=-0,269$; $p\leq 0,005$), «Прийняття батьком» ($r=0,266$; $p\leq 0,006$), «Товариськість між сиблінгами» ($r=0,271$; $p\leq 0,002$), що інтерпретується нами як бажання і готовність створити респондентами власну велику родину у майбутньому, якщо стосунки з батьком та матір'ю складаються добре, а також підтримуються позитивні взаємини із молодшими братами і сестрами опитуваних.

Вивчаючи результати найстарших респондентів, за порядком народження у сімейній ієрархії, за допомогою *методики «Аналіз сімейної тривоги»* (автори Е.Ейдеміллер і В.Юстицькіс) [5, с. 38] нами було виявлено, що шкала «Вина» корелює з такими показниками, як

«Вимогливість матері» ($r=0,344$; $p\leq 0$), «Строгість матері» ($r=0,389$; $p\leq 0$), «Емоційна дистанція з матір'ю» ($r=-0,418$; $p\leq 0$), «Неприйняття матір'ю» ($r=-0,637$; $p\leq 0$), «Відсутність співпраці з матір'ю» ($r=-0,346$; $p\leq 0$), «Незгода з матір'ю» ($r=-0,388$; $p\leq 0$), «Непоследовність матері» ($r=-0,379$; $p\leq 0$), «Відсутність авторитету матері» ($r=-0,310$; $p\leq 0$), «Незадоволеність відносинами між матір'ю і первістком» ($r=-0,426$; $p\leq 0$) – опитувальник «Взаємодія батьки - дитина» (автор І.Марковська) [3, с. 94]. Тобто, можемо зробити заключення, що діти підлітково-юнацького віку більш схильні до відчуття провини у сім'ї, чим гірше у них складаються стосунки із матір'ю. Якщо вона поводить себе прискіпливо, проявляє холодність, то це відображається на психоемоційному стані дитини. Особливо негативно це позначається на первісткові, якщо поряд він бачить зовсім протилежні стосунки між матір'ю та своїми молодшими сиблінгами. У такому випадку респонденти із підгрупи «Перша дитина» не проявляють бажання створювати велику власну родину і обмежуються однією дитиною у своїх очікуваннях, а то і взагалі з'являються думки щодо бездітного союзу у шлюбі. На таку тенденцію вказують 8,9% первістків із нашої вибірки. Це ж саме стосується і досліджуваних із підгрупи «Остання дитина» (7,8%). А от опитувані із підгрупи «Середня дитина» не бачать себе у статусі child-free у майбутньому (0,0%).

Шкала «Вина» у свою чергу корелює і з показниками «Строгість батька» ($r=0,307$; $p\leq 0,001$), «Емоційна дистанція з батьком» ($r=-0,436$; $p\leq 0$), «Неприйняття батьком» ($r=-0,537$; $p\leq 0$), «Відсутність співпраці з батьком» ($r=-0,348$; $p\leq 0$), «Незгода з батьком» ($r=-0,304$; $p\leq 0,001$), «Непоследовність батька» ($r=-0,276$; $p\leq 0,004$), «Відсутність авторитету батька» ($r=-0,420$; $p\leq 0$), «Незадоволеність відносинами між батьком і первістком» ($r=-0,453$; $p\leq 0$). Як і у випадку із матір'ю, первісток також надчутливий щодо прохолодних стосунків з батьком. Так як у нашій вибірці здебільшого переважають дівчата, то з упевненістю можемо сказати, що такі стосунки впливають на самооцінку старших доньок, формують хибні уявлення про власні майбутні

сімейні стосунки і знижують рівень домагань щодо образу майбутнього партнера. Це, в свою чергу, може призвести до нестабільності у власній родині, стати одним із поштовхів до розлучення на неусвідомленому рівні. Адже батьківська сім'я, сценарій міжособистісних стосунків мами і тата, звичайно запозичується і дітьми.

Також на підвищений рівень провини впливає відсутність в анамнезі спогадів про позитивні минулі події ($r=-0,282$; $p\leq 0,008$) – методика «Значущі події життєвого шляху сім'ї» (автор О.Коржова, модифікація Т.Заєко) [1]. Тобто, чим безрадіснішою згадується родина, тим більше дитина схильна відчувати себе некомфортно, а це впливає вже і на стиль спілкування у позародинній сфері: діловій, товариській, гендерній.

Інтроверсія ($r=-0,292$; $p\leq 0,001$) та емоційна нестабільність ($r=-0,337$; $p\leq 0$) (Опитувальник TIPI-RU (С. Гослінга, П. Рентфру, В. Свонна, адаптація Сергєєвої А, Кирилова Б.) [4, с. 138] також є наслідком впливу деструктивної ситуації у сім'ї, де первісток почуває себе винним у будь-якому, навіть незначному, випадку.

Тож, опираючись на вище сказане, можемо дійти висновку, що хороші взаємини з обома батьками є важливими для осіб підлітково-юнацького віку і впливають на формування відкритого світогляду, оптимістичної позиції у життєвих пріоритетах. А от складнощі у стосунках призводять до підвищеної тривожності, низької самооцінки, невмінню адекватно оцінювати ситуацію та складати план подолання життєвих негараздів, що розповсюджується не тільки на внутрішньо сімейні взаємини, а й на оточуючу референтну групу респондента. Від створеної батьками позитивної психологічної атмосфери у нуклеарній сім'ї залежить майбутнє підростаючого покоління. Добрі стосунки із сиблінгами сприяють створенню міцної та багаточисельної родини респондента у недалекому майбутньому. Даний факт являється важливим і на державному рівні, адже може сприяти подоланню демографічної кризи в Україні.

Література:

1. Коржова Е.Ю. Методика «Психологическая автобиография» в психодиагностике жизненных ситуаций: Методическое пособие. Киев: МАУП, 1994. 109с.
2. Крупник Г.А. Взаємини у нуклеарній сім'ї між сиблінгами та їх батьками. *Психологічні ресурси в умовах життєвої та суспільної кризи: соціальний та особистісний виміри*. Колект.моногр. / наук. ред. О. Є. Блинова, відпов. ред. В. Ф. Казібекова. Херсон: Вид-во ФОП Вишемирський В. С. 2021. С.343-363.
3. Марковская И.М. Опросник для изучения взаимодействия родителей с детьми. *Семейная психология и семейная терапия*. 1999. № 2. С. 94 – 108.
4. Сергеева А.С., Кириллов Б.А., Джумагулова А.Ф. Перевод и адаптация краткого пятифакторного опросника личности (TIPI-RU): оценка конвергентной валидности, внутренней согласованности и тест-ретестовой надежности. *Экспериментальная психология*. 2016. Т. 9. №. 3. С. 138–154. doi:10.17759/exppsy.2016090311
5. Эйдемиллер Э.Г., Юстицкис В. Психология и психотерапия семьи. СПб. 1999. С. 38, 555 – 556.

Анотація

Крупник Г.А. Кореляційне аналізування особливостей взаємин первістка із членами нуклеарної сім'ї. *Цілісний підхід у психології особистості: особливості теорії та практики*. Матеріали II Міжнародної науково-практичної онлайн конференції (25 лютого 2022 року): Збірник тез / За заг. ред. докт. психол. наук, доц. Клочек Л.В., докт. психол. наук, проф. Гейко Є.В. Кропивницький: ЦДПУ, 2022. С.89–92.

У статті висвітлено особливості кореляційного аналізування особливостей взаємин первістка із членами нуклеарної сім'ї у двох підсистемах: батьківсько-дитячій та міжсиблінговій. Хороші взаємини з

обом батьками є важливими для осіб підлітково-юнацького віку і впливають на формування відкритого світогляду, оптимістичної позиції у життєвих пріоритетах. А от складнощі у стосунках призводять до підвищеної тривожності, низької самооцінки, невмінню адекватно оцінювати ситуацію та складати план подолання життєвих негараздів, що розповсюджується не тільки на внутрішньо сімейні взаємини, а й на оточуючу референтну групу респондента. Від створеної батьками позитивної психологічної атмосфери у нуклеарній сім'ї залежить майбутнє підростаючого покоління. Добрі стосунки із сиблінгами сприяють створенню міцної та багаточисельної родини респондента у недалекому майбутньому.

Ключові слова: сиблінги, нуклеарна сім'я, дитячо-батьківські взаємини.